

Kulturdepartementet

Remissvar ”Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58)

Inledning

Folkets Hus och Parker har beretts möjlighet att inkomma med remissvar angående betänkandet ”Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun”.

Folkets Hus och Parker är en riksorganisation med närmare 500 medlemsföreningar i hela landet som tillhandahåller mötesplatser för civilsamhället, offentliga och privata aktörer.

Medlemsföreningarna bedriver publika kulturverksamheter inom scenkonst, konserter, konstutställningar och biografverksamhet, samt tillhandahåller scener, spellokaler och publika rum för kultur och möten även för andra aktörer och arrangörer.

Folkets Hus och Parker utgör tillsammans med sina medlemsföreningar en mycket betydelsefull del i den demokratiska och kulturella infrastrukturen, och är en viktig garant för att kunna tillhandahålla kultur i hela landet på ett sätt som också tillvaratar lokalt engagemang.

Utredningens analys över hur kultursamverkan fungerat fram till idag utgör en bra utgångspunkt för det fortsatta arbetet att utveckla kultursamverkan. Vi ställer oss bakom den ambition som återspeglas i betänkandets titel *Kultursamhället* – att verka för en utveckling där kultur genomsyrar stora delar av samhället. Detta går i linje med utredningens uppdrag att ge förslag på hur ”modellen ska utvecklas så att den i ökad grad kan bidra till kultur i hela landet och till att de nationella kulturpolitiska målen uppfylls”. I utredningens uppdrag låg även att se över hur samråd med civilsamhället och de professionella kulturskaparna skulle kunna vidareutvecklas och stärkas.

Ett rikt kulturliv i hela landet

Ideella verksamheter bygger på det fria och frivilliga och ett intresse för bildning och kultur, och agerar alltså inte som styrda uppdragstagare av kommunerna. Det är en hårfin skillnad mellan att som ideell part själv initiera samarbeten med det offentliga, och att vara en reaktiv uppdragstagare till det offentliga. Men den skillnaden är avgörande för att rörelser som Folkets Hus och Parker ska kunna fortsätta vara fria, självständiga och kreativa. Det är när människor går samman för en idé som drömmar får kraft och blir verklighet.

De demokratiska processerna i kultursamverkan behöver därför värnas. Vi menar att samverkan mellan olika nivåer och aktörer är centralt för att stärka den kulturella infrastrukturen i hela landet.

Kultur ska ses som en rättighet och en del i välfärden och demokratin. Civilsamhällets roll i kultursamverkan är viktig för att lyfta medborgarperspektivet och för att nå de övergripande kulturpolitiska målsättningarna om allas rätt till delaktighet i kulturlivet.

Det kan mot bakgrund av detta ses som självklart att civilsamhället borde ges en stärkt plats i framtida kultursamverkansprocesser. Vi noterar dock att med utredningens reformförslag begränsas istället civilsamhällets roll.

Att helt ersätta det inarbetade och väldefinierade begreppet "det civila samhället", med mera godtyckliga och vaga termer som "det fria kulturlivet" och "professionella kulturskaparna" bidrar inte bara till godtycklighet i resonemanget kring kultursamverkansmodellen, utan får allvarigare konsekvenser då det på ett skadligt sätt försvagar definitionen och synliggörandet av civilsamhällets roll och ansvar i landet som helhet.

Genom att plocka ut kulturen från det civila samhället, osynliggörs ett viktigt, sedan länge pågående ansvarstagande och bygger en missvisande bild av ett svagare civilsamhälle med försämrade förhandlingspositioner, vilket får konsekvenser inom alla områden, inte bara kulturen.

I betänkandet av demokratiutredningen fastslås att:

Det civila samhället, det vill säga den del av samhället, som är skilt från staten, marknaden och det enskilda hushållet, där människor, grupper och organisationer agerar tillsammans för gemensamma intressen, är av central betydelse för demokratin och har flera viktiga funktioner. Att medborgare fritt kan gå samman, organisera sig och med gemensam kraft kanalisera sina intressen till de politiska beslutsfattarna är en förutsättning för en fungerande demokrati. Det civila samhället verkar som demokratiskola, röstbärare och opinionsbildare, skapar samhällsnyttig verksamhet inom olika sektorer och bidrar till gemenskap och tillit mellan människor.

Vi föreslår därför att begreppet "det civila samhället" återförs till lagtext och förordningar, samt att förslaget till framtida kultursamverkansprocesser bearbetas för att ge stärkt plats för civilsamhället.

Även kommuner bör kunna omfattas

Folkets Hus och Parker står bakom utredningens slutsats att det är angeläget att aktivera kommunernas roll i kultursamverkan. Då skulle kulturpolitik på lokal nivå lyftas och få större synlighet, och därmed också de kulturpolitiska förutsättningarna för den ideella kultursektorn, som har en omfattande verksamhet på lokal nivå.

Vi kan dock inte finna något konkret i utredningen som utvecklar detta uppdrag och förbättrar det för kommunerna. Förslaget kan i huvudsak tvärtom ses som att Stockholm och en handfull kultur- och institutionsstarka kommuner ska få fördela statligt stöd och ges en skraddarsydd ingång i modellen, medan andra resurssvaga kommuner i praktiken inte kommer att ha samma handlingsutrymme.

För civilsamhällets organisationer skulle den nya modellen kräva mer resurser för att förstå hur systemet fungerar, vem som ansvarar för vad och i vilka sammanhang våra organisationer kan bidra. Förslaget innebär att en upparbetad och transparent struktur ska ersättas av en svåröverblickbar modell och därför på sikt förlora sin roll.

Ersätt kulturplanerna med levande samverkansbeskrivningar

Kulturplaneprocessen har synliggjort civilsamhällets roll i det kulturella ekosystemet. Arbetet med kulturplanerna har också bidragit till kulturpolitikens utveckling, framför allt har detta märkts på regional nivå. Betänkandet vill att kulturplanerna ersätts med konkreta samverkansplaner som endast rör den del av verksamheten som de statliga pengarna ska användas till. Planerna ska vara tjänsteskrivelser. De kan uppdateras löpande när någon ändring görs, och inte längre vid regelbundna intervall.

Beredningen av nya kulturplaner är viktiga demokratiska processer som utgör en grund för utveckling av kulturlivet. Med den regelbundna genomlysningen av regionens hela kultursektor har rutiner etablerats för att föra dialog med civilsamhället. Det gäller såväl samråden inför nya kulturplaner som möjligheten att lämna remissyttrande av förslaget till kulturplan inför beslut i fullmäktige. Remissförfarandet ger tillfälle att yttra sig, det skapar transparens och möjlighet till ansvarsutkrävande och inflytande.

Folkets Hus och Parker anser att utredningens förslag att de nya kultursamverkansplanerna ska vara tjänsteskrivelser, i stället för politiskt beslutade dokument, inte främjar en demokratisk och transparent process utan snarare riskerar att göra processen mer sluten och svårare att påverka.

Inför krav på konstnärlig frihet

I grundlagen som genomsyrar Sveriges nationella kulturpolitiska mål fastslås att *"Kulturen ska vara en dynamisk, utmanande och obunden kraft med yttrandefriheten som grund. Alla ska ha möjlighet att delta i kulturlivet. Kreativitet, mångfald och konstnärlig kvalitet ska prägla samhällets utveckling."*

I den offentligt finansierade kulturen bör principen om en armlängds avstånd mellan konstnärligt skapande och den politiska sfären alltid gälla. I Sverige finns ett grundmurat skydd för det konstnärliga skapandet. Yttrandefrihetsgrundlagen har som ändamål att säkra ett fritt meningsutbyte, en fri och allsidig upplysning och ett fritt konstnärligt skapande.

En armlängds avståndsprincip innebär förutom demokrati och yttrandefrihetsaspekterna, en stark tilltro till den konstnärliga kompetensen. Det är sakkunniga som ska göra de bedömningar som ligger till grund för politiska beslut om offentligt finansierad kultur.

Till skydd för den konstnärliga friheten har även lagar inom det kulturella fältet instiftats. Här märks biblioteks- och museilag.

Folkets Hus och Parker ställer sig bakom förslaget att skriva in konstnärlig frihet i en lag om kulturpolitik. Kulturens oberoende och självständighet är grunden för en bra kulturpolitik.

Finansieringsfrågor

Folkrörelserna och ideella organisationer har en betydande roll för det lokala kulturlivet. Tillsammans utgör dessa kärnan i den folkbildnings- och kulturverksamhet som sker på många orter. Det är viktigt att detta erkänns och understöds i en utvecklad form av kultursamverkan.

Det står inte klart vilka konsekvenser förslaget om att ta bort Boverkets statsbidrag till icke-statliga kulturlokaler får för kulturlivet. Den ideella kultursektorn står för en stor del av kulturlivets fysiska infrastruktur runt om i landet, och det är angeläget att riktade pengar till dessa områden inte får försvinna.

Att ta bort det riktade stödet på knappt 10 miljoner kronor till icke-statliga kulturlokaler för att finansiera andra delar av förslagen i utredningen, innebär i praktiken att man försöker lösa ett problem, genom att skapa ett annat. Folkets Hus och Parker avstyrker å det bestämdaste denna neddragning. Landets kultur- och samlingslokaler behöver mer, inte mindre resurser.

För Riksorganisationen Folkets Hus och Parker

Nina Andersson, vd